



Institutionen för Individ och Samhälle  
Socialpedagogiska programmet  
SP 05, Campus

## Den broderande kvinnan och den bilkörande mannen

– En studie om jämställdhet inom äldreomsorgen ur ett brukarperspektiv

## The Embroidering Woman and the Car-Driving Man

– A study of gender equality within elderly care from a user's perspective.

Lena Bohman & Susanne Sandén

Examensarbete i Socialt arbete, 15 hp  
Handledare: Lars A Svensson  
Höstterminen 2008

## **Förord**

*Att skriva denna C- uppsats har varit en lång och intensiv process. Vi har haft ett tätt samarbete under hela arbetets gång och det har krävt ödmjukhet, förståelse och tillit till varandra. Under olika skeden av arbetet har humöret pendlat mellan hopp och förtvivlan till hysteriska skrattanfall och nu när arbetet står klart minns vi mest av allt glädjen med vårt samarbete. Vi vill tacka varandra för ett gott samarbete och för en stark vänskap. Sen vill vi tacka vår alltid tillgänglige handledare Lars A Svensson som visat ett stort engagemang och som har guidat oss genom forskningsprocessen. En förutsättning till att detta arbete överhuvudtaget blivit av är att Lidköpings kommun tillfrågade oss om att undersöka äldreomsorgen ur ett jämställdhetsperspektiv. Vi vill tacka dem för det förtroendet och för att vi fått tillgång till material och information som gjort studien möjlig att genomföra. Sist men inte minst vill vi tacka våra familjer som haft förståelse för oss under denna tid och som stöttat oss genom hela arbetet.*

*Lena Bohman & Susanne Sandén  
Lidköping 2008*

## Sammanfattning

Titel:	Den broderande kvinnan och den bilkörande mannen: En studie om jämställdhet inom äldreomsorgen ur ett brukarperspektiv.
Författare:	Lena Bohman & Susanne Sandén
Nivå/arbetets art:	Kandidat/examensarbete, 15 hp
Ämne:	Socialt arbete
Program:	Socialpedagogiska programmet, 210 hp Högskolan Väst
Termin:	Höstterminen 2008
Handledare:	Lars A Svensson

Syftet med studien är att undersöka om det finns skillnader mellan kvinnor och män i biståndsutredningar samt att analysera och reflektera över de önskemål och behov som uttrycks. Frågeställningarna handlar om hur jämställdhet kommer till uttryck inom äldreomsorgen i Lidköpings kommun och om eventuella skillnader mellan kvinnor och män kan utläsas i biståndsutredningar. Avsikten är att undersöka jämställdheten inom äldreomsorgen ur ett brukarperspektiv. För att finna svar på studiens frågeställningar har en dokumentanalys gjorts av 60 biståndsutredningar. Dokumenten har stegvis granskats och flera intressanta mönster har framträtt.

Studiens resultat visar att kvinnor och män får den hjälp de ansöker om och att det inte finns några egentliga skillnader i vilka insatser de ansöker om. Detta resultat visar att kvinnor och män biståndsbedöms jämställt då det är behov som styr bedömningen och inte kön. Då studien också syftar till att reflektera över specifika önskemål har detta gjorts och det har visat sig att önskemål sällan uttrycks i biståndsutredningarna. Vår uppfattning om detta är att önskemål förmodligen uttrycks, men att de inte dokumenteras. Då materialet granskats för att finna eventuella skillnader mellan kvinnor och män har flera intressanta upptäckter gjorts som visar att kvinnor och män beskrivs på olika sätt i utredningarna. Vår tolkning av detta är att kvinnor beskrivs som hemorienterade och männen som omvärldsorienterade.

Nyckelord: Biståndsbedömning, äldreomsorg, jämställdhet, genus/kön, generation, identitet

## Abstract

Title: The Emroidering Woman and the Car-Driving Man: A study of gender equality within elderly care from a user's perspective.  
Authors: Lena Bohman & Susanne Sandén  
Level: Bachelor's Thesis, 15 credits  
Subject: Social Work  
Program: Program in Social pedagogy, 210 ECTS  
University West  
Term: Autumn term 2008  
Supervisor: Lars A Svensson

The purpose with this study is to investigate if there exist any differences between women and men considering needs assistance investigations, and to analyze and reflect on the desires and needs that are expressed. The question formulations deal with how gender equality is expressed in the elderly care in the municipality of Lidköping, and if any possible differences between men and women can be deduced in the needs assistance investigations. The intention is to investigate gender equality within elderly care from a user's perspective. To find the answers of the study's question formulations, a document analysis from 60 assistance investigations has been performed. The documents have been studied gradually and several interesting patterns have emerged.

The result of the study shows that women and men receive the assistance they apply for, and that there are no actual differences in what type of assistance they apply for. This result shows that women and men are evaluated equally as it is the needs that direct the assessments, not the gender. As the study also aims to reflect on specific wishes, this has been done, and it shows that wishes are seldom expressed in assistance investigations. Our opinion of this is that wishes probably are expressed, but they are not documented explicitly. As the material was reviewed in order to find possible differences between women and men, several interesting discoveries were made that shows that women and men are described differently in the investigations. Our interpretation of these facts is that women are described as oriented towards their home and men as oriented towards the outside world.

Keywords: needs assessment, elderly care, gender equality, gender/sex, generation, identity

# Innehållsförteckning

1. Inledning .....	6
2. Bakgrund.....	7
2.1 Vad innebär jämställdhet inom socialtjänsten?.....	7
2.2 En kvinnodominerad organisation .....	8
2.3 Vård- och omsorgsförvaltningens jämställdhetsarbete i Lidköping .....	8
2.4 Äldreomsorgens utformning .....	9
2.5 Studiens syfte och frågeställningar .....	10
3. Metod .....	11
3.1 Avgränsningar.....	11
3.2 Studiens metod.....	11
3.3 Datainsamling och Urvalsgrupp .....	11
3.4 Databearbetning och analys .....	12
3.5 Etiska överväganden .....	13
4. Kunskapsöversikt .....	15
4.1 Jämställdhet.....	15
4.2 Genus/Kön .....	17
4.3 Generation.....	19
4.4 Identitet .....	20
4.5 Summering.....	21
5. Under ytan i en biståndsutredning .....	22
5.1 Lidköpings kommun .....	22
5.2 Orsaker till ansökan om hjälp .....	23
5.3 Den beviljade hjälpens målsättning och fördelning.....	24
5.4 Beskrivningar av kvinnor och män .....	24
5.5 Äldres önskemål.....	27
5.6 Summering.....	28
6. Kvinnan och broderiet, mannen och bilen .....	29
6.1 Den typiska kvinnan och den typiska mannen.....	29
6.2 Den självständiga kvinnan och den ombesörjda mannen .....	30
6.3 Hemvårdsutbudet .....	31
6.4 Den stolta kvinnan och den omvärldsorienterade mannen .....	32
6.5 Summering.....	35
7. Diskussion och slutsatser .....	36
Referenser .....	39
Bilaga 1 .....	41

## 1. Inledning

I dag pågår och utvecklas jämställdhetsarbeten inom olika områden i Sverige. Då vi blickar bakåt i tiden såg det annorlunda ut med jämställdheten. Arbetslivet var mannens arena medan hemmet och barnen var kvinnans arena. De största förändringarna har skett under de senaste 40 åren och idag är jämställdheten ett politiskt mål. Då vi tänker på äldre kvinnor och äldre män finns en känsla av att de ses som en homogen grupp äldre personer. Vi är övertygade om att det är viktigt att ha med sig ett genusperspektiv när omsorger om äldre planeras för äldre kvinnor och äldre män. Därför vill vi belysa jämställdhet inom äldreomsorgen.

Vård- och omsorgsförvaltningen i Lidköpings kommun arbetar med jämställdhet i personalfrågor men ur ett brukarperspektiv finns inget sådant pågående arbete. Detta var något som de ville ändra på och vände sig till oss med en förfrågan om att undersöka jämställdheten i äldreomsorgen. Vi har båda lång erfarenhet och ett stort intresse för äldreomsorgen och då vi fick förfrågan tvekade vi aldrig till att anta utmaningen. I denna stund startade vår forskningsprocess som slutligen har utmynnat i denna C-uppsats.

## 2. Bakgrund

I bakgrunden presenteras områden som tillsammans bildar studiens kontext. Med hjälp av denna beskrivning och äldreomsorgsforskning förklaras studiens sammanhang som sedan utmynnar i syfte och frågeställningar.

### 2.1 Vad innebär jämställdhet inom socialtjänsten?

I Sverige har betydelsen av begreppet kön och genus inom vård och omsorg uppmärksammats under de senaste decennierna och ett skäl till detta är att jämställdhet mellan kvinnor och män är ett uttalat politiskt mål. Jämställdhetsarbetet handlar om att kvinnor och män ska ha lika möjlighet till vård och omsorg oavsett behov och kön för att därigenom kunna uppnå bästa möjliga livsvillkor. År 2002 gav regeringen socialstyrelsen ett uppdrag om att undersöka och redovisa eventuella könsskillnader inom socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens verksamhetsområden. Till skillnad från hälso- och sjukvårdsverksamheterna som redan hade startat arbetet med jämställdhetsfrågor fick socialtjänstens verksamhetsområde börja arbetet på en grundläggande nivå. Ett övergripande resultat som socialstyrelsen konstaterade när det gällde socialtjänsten var att jämställdhetsarbetet ur ett brukarperspektiv inte kommit långt bland Sveriges kommuner. Däremot hade jämställdhetsarbetet med fokus på personal kommit längre. I resultatet kunde socialstyrelsen vidare peka på flera utvecklingsområden för att främja jämställdheten på organisation, grupp och individnivå (Socialstyrelsen, 2008).

Genom historien finns beskrivningar om hur kvinnor och män har levt. I dessa beskrivningar skildras mannen som huvudperson och kvinnan har tilldelats en biroll. Trots att kvinnorna finns beskrivna genom historien konstaterar Roth (2002) att intresset för att också forska kring kvinnors liv har väckts först på senare år. Szebehely (2005) konstaterar att den övervägande forskningen inom äldreomsorgen handlar om personalen och inte om de äldre. I en kunskapsöversikt över Äldreomsorgsforskningen i Norden konstaterar Szebehely (a.a) att det finns mycket forskning kring äldreomsorgen i de nordiska länderna, men att det också finns ett antal kunskapsluckor inom ämnet. Inom äldreomsorgsforskningen nämns det ofta att kvinnor är överrepresenterade både som personal och anhörigvårdare lika väl som hjälpbehövare, men sedan lämnas ofta könspektivet och ingen närmare analys görs vidare i samma forskningsarbete. Eliasson-Lappalainen, Wærness och Tedre (2005) anser att det inom omsorgsforskningen saknas en problematisering kring begreppen kön och genus. De menar också att lite forskning berör omsorgsarbetsdelningen mellan könen och berör frågan om vilken hjälp kvinnor och män får.

## **2.2 En kvinnodominerad organisation**

Arbetslivsforskning med ett genusperspektiv har under 1990- talet kartlagts och sammanställts i en forskningsöversikt. Där har bland annat den svenska arbetsmarknadens könsuppdelning beskrivits. Under 1990-talets jämställdhetsstatistik i Sverige konstateras att kvinnor och män arbetar i sina respektive yrken. Det är exempelvis vanligare att kvinnor arbetar inom vård och omsorgsarbeten och att män arbetar inom mekaniska och tekniska arbeten. Vidare i översikten lyfts det fram att 93 % av vård och omsorgspersonalen (undersköterskor och sjukvårdsbiträden) år 1999 representerades av kvinnor. Högre upp i hierarkin inom vård och omsorgssektorn ser det annorlunda ut. Bland cheferna är det näst intill en jämställd fördelning mellan kvinnor och män (Pettersson, 2000). Detta styrker att män inom vård och omsorgssektorn oftare innehar en högre befattning än kvinnorna och att högre upp i hierarkin är det mer jämställt mellan könen. Att arbetsfördelningen bland omsorgspersonal överrepresenteras av kvinnor är viktig kunskap att väga in i forskning och jämställdhetsarbete med ett brukarperspektiv.

## **2.3 Vård- och omsorgsförvaltningens jämställdhetsarbete i Lidköping**

I den jämställdhetsplan som finns för Vård- och omsorgsförvaltningen i Lidköpings kommun finns ett övergripande mål om en resursfördelning som ska vara rättvis mellan kvinnor och män. Det finns även ett mål om att ta med ett könsperspektiv i allt förändringsarbete. Dessa få rader är de enda ur förvaltningens jämställdhetsplan som berör ett brukarperspektiv. Däremot finns åtskilliga sidor skrivna om jämställda arbetsförhållanden för kommunens personal. Länsstyrelsen har haft i uppdrag från regeringen att undersöka om Sveriges kommuner arbetar med jämställdhetsfrågor ur ett brukarperspektiv och skickade därför ut en enkät till alla kommuner i länet. I Lidköpings kommun har vård- och omsorgsförvaltningen hittills inte arbetat aktivt med jämställdhetsfrågor ur ett brukarperspektiv och beslutade sig efter enkätundersökningen för att påbörja detta arbete i någon form. Utifrån den här bakgrunden vände sig Lidköpings kommun till oss med en förfrågan. Kommunens önskan var att jämställdhet inom äldreomsorgen skulle undersökas ur ett brukarperspektiv. Eftersom vi sedan tidigare har ett genuint intresse av äldreomsorgen tvekade vi inte till att tacka ja till denna förfrågan och Lidköpings kommun kom att bli vår undersökningskommun och studiens undersökningsområde begränsas till hemvård.



## 2.4 Äldreomsorgens utformning

Efter en ändring av kommunallagen 1992 har varje kommun idag en större möjlighet att utforma socialtjänstens verksamhet som de själva önskar inom lagens ramar. Detta medför att kommunala verksamheter kan se olika ut mellan Sveriges kommuner (Dunér & Nordström, 2005). När en enskild individ inte längre klarar av att sköta sig och sin vardag själv har kommunen det yttersta ansvaret att bistå med hjälp och stödinsatser (Nordström & Thunved, 2006). För att den enskilde ska få ta del av kommunens hjälp och stödinsatser måste en ansökan göras till biståndsenheten som arbetar på uppdrag från vård- och omsorgsnämndens politiker. Lidköpings kommun har fastställts ett antal hemvårdsinsatser som biståndshandläggaren kan bevilja utifrån Socialtjänstlagen. Tillsammans med det färdiga utbudet av insatser finns även fastställda riktlinjer som handläggaren bör förhålla sig till. Vid speciella situationer kan dock handläggaren gå utanför riktlinjerna för att uppfylla individens behov. När en ansökan kommit till biståndsenheten bokas snarast ett möte mellan den sökande och biståndshandläggaren. Under mötet samlar handläggaren på sig så mycket information som krävs för att kunna fatta ett beslut utifrån socialtjänstlagen. I Socialtjänstlagens portalparagraf anges de övergripande målen för samhällets socialtjänst och ett av dem är att verka för jämlikhet i levnadsvillkor mellan alla samhällsmedborgare samt för en social och ekonomisk trygghet (Norström & Thunved, 2006). Enligt Socialtjänstlagen finns inga uttalade förpliktelser om att omsorgen ska vara jämställd mellan könen.

### Biståndshandläggning

Organisationen kring biståndshandläggning kan se olika ut från kommun till kommun. I en del kommuner arbetar en och samma person med biståndshandläggning och verkställighet inom äldreomsorgen medan andra kommuner har valt att dela på biståndshandläggning och verkställighet. Då det ekonomiska ansvaret för äldreomsorgen ligger hos verkställigheten och inte hos biståndsbedömaren skulle ett dilemma kunna uppstå i de fall båda dessa delar utförs av en och samma person. Då biståndshandläggaren ställs utanför äldreomsorgens ekonomiska ansvar har den endast den enskildes behov att uppfylla utifrån lagens ramar. För att den enskildes rättsäkerhet ska råda i samband med en biståndsbedömning anser Dunér och Nordström (2005) att vissa krav på bedömningen måste uppfyllas. De menar att det måste finnas krav på tydliga lagar och att enskilda individers fall ska behandlas lika inför lagen.

Andersson (2007) beskriver hur hemtjänstens verksamhet har förändrats över tid och om hur den förändringen har påverkat biståndshandläggarens arbete. Hon menar att handläggarens

arbete idag är mer styrt av ett standardiserat omsorgsutbud. Andersson menar vidare att de beslut biståndshandläggare fattar måste vara inom kommunens ekonomiska ram samt att de håller då de kan komma att prövas rättsligt. Då handläggaren tolkar lagen blir deras förhållningssätt till kön neutralt, men detta behöver inte betyda att konsekvenserna av beslutet blir neutrala. Handläggarens könsneutrala beslut lämnas vidare till den verksamhet som ska verkställa beslutet. Andersson menar att det finns en tendens till att behov och önskemål från den enskilde inte framstår som centrala i biståndsbedömningar.

Svensson (1998) problematiserar kring behovsbedömningars kvalité. För att nå kvalitetsmål av den hjälp äldre beviljas menar han att det är viktigt att den äldre själv får vara delaktig i utformandet av sin hjälp. När individer blir äldre är det vanligare att de blir i behov av hjälp från andra. Då det gäller äldres omsorg har tre viktiga principer lyfts fram; trygghet, valfrihet och självbestämmandet - integritet. Svensson menar bland annat att svårigheter skapas när en biståndshandläggare ska avgöra en annan individs trygghet, eftersom detta bör ses som en subjektiv upplevelse. Han menar också att äldre med hjälpbehov inte ska behöva känna begränsningar i sitt fortsatta liv på grund av att den äldres önskemål inte beaktas i bedömningen.

## **2.5 Studiens syfte och frågeställningar**

Syftet med studien är att undersöka om det finns skillnader i hur kvinnor och män beskrivs och bedöms i biståndsutredningar samt att analysera och reflektera över de önskemål och behov som uttrycks.

Frågeställningar:

1. Hur kommer jämställdhet till uttryck i biståndsutredningar inom Lidköpings kommunala äldreomsorg?
2. Vilka eventuella skillnader mellan kvinnor och män kan utläsas i biståndsutredningarna?
3. Framkommer specifika önsknings/behov hos kvinnor och män i biståndsutredningarna?
4. Framkommer några skillnader i besluten mellan kvinnor och män vid ansökan om lika hemvårdsinsats?

### **3. Metod**

I metodavsnittet beskrivs studiens metod och tillvägagångssätt samt de etiska överväganden som gjorts.

#### **3.1 Avgränsningar**

Studien startade med en förfrågan från Lidköpings kommun om att undersöka jämställdheten inom hela äldreomsorgen ur ett brukarperspektiv. Denna studie hade blivit för omfattande för en c-uppsats om inte vissa avgränsningar hade gjorts. I studiens inledande skede kunde tre intressanta spår urskiljas. De handlade om biståndsbedömning till kvinnor och män, skillnader i utförandet av insatser till kvinnor och män samt hur kvinnor och män upplever att deras behov blir tillgodosedda. Eftersom äldreomsorgens utgångspunkt är biståndsbedömningen och att Lidköpings kommun inte tidigare arbetat med jämställdhetsfrågor ur ett brukarperspektiv blev det första alternativet studiens naturliga val. Studiens nästa avgränsning blev att studera utredningar som gällde hemvårdsinsatser.

#### **3.2 Studiens metod**

Detta är en kvalitativ studie som bygger på dokumentanalys och det datamaterial som analyserats består av biståndsutredningar. Avsikten med att analysera dokument var att finna olika teman, mönster eller variabler som kunde användas då studiens frågeställningar ska besvaras. För att en forskningsundersökning ska ha validitet i de mönster som framträder bör resultaten belysas med hjälp av olika teoretiska byggstenar för att tillsammans bilda en helhet (Thomassen, 2007). Till studien har även en expertintervju gjorts med en socialkonsult vid länsstyrelsen i Västra Götaland för att få ett myndighetsperspektiv på jämställdhet i äldreomsorgen.

#### **3.3 Datainsamling och Urvalsgrupp**

Studiens datamaterial består av 60 biståndsutredningar som gäller hemvårdsinsatser fördelade på lika många kvinnor och män i åldrarna 64-96 år. Kvinnornas medelålder är 85 år och männens är 83 år. Under året 2008 har det varit en hög arbetsbelastning på biståndsenheten i Lidköpings kommun och några av anledningarna till detta är att de haft ovanligt många ärenden och att personalgruppen har ställts inför oförutsedda förändringar. För att undanröja att detta skulle ha påverka utformandet av utredningarna tillfälligt har undersökningsmaterialet tagits fram från tre olika månader, augusti 2007, januari 2008 och

augusti 2008. Utredningarna har tagits fram ur kommunens datasystem av två it/ekonomi ansvariga handläggare på Vård- och omsorgskontoret. Dessa handläggare är inte involverade i det direkta biståndsarbetet. Innan materialet nådde oss hade dessa handläggare avidentifierat biståndsutredningarna från persondata förutom ålder och kön.

### **3.4 Databearbetning och analys**

I början av databearbetningen bestod undersökningsmaterialet av 40 biståndsutredningar som numrerades. I det första analyskedet behandlades endast 20 biståndsutredningar för att få ett vägledande arbetssätt som sedan kunde användas till hela materialet. Det mindre materialet delades upp och enskilda anteckningar fördes. Därefter bytte vi utredningar med varandra och analyserade även dessa på samma sätt. Efter den första bearbetningen av det lilla materialet utkristalliserades några gemensamma teman. Utifrån dessa reflektioner och med tanken på studiens syfte och frågeställningar diskuterades några relevanta frågor fram som sedan användes till hela undersökningsmaterialet:

- Vilka insatser har den sökande sedan tidigare och vad ansöker hon/han om nu?
- Av vilken orsak ansöker den sökande om hjälp?
- Ansöker hon/han själv om hjälpen?
- Har den sökande haft hjälp från någon annan tidigare?
- Framkommer eventuella önskningar i biståndsutredningarna?
- Hur beskrivs den sociala bilden av den sökande i biståndsutredningarna?
- Hur beskrivs den sökandes sociala nätverk?
- Med vilken målsättning har hjälpen beviljats?

Efter att de 40 utredningarna hade granskats en första gång sammanställdes anteckningarna i några överskådliga matriser för att jämföra resultaten mellan kvinnor och män. För att öka säkerheten i resultaten beslutade vi oss för att granska ytterligare 20 biståndsutredningar och dessa numrerades och granskades på samma sätt som gjorts med det tidigare materialet. De resultat som kunde urskiljas i de första 40 biståndsutredningarna stärktes av att studien granskade ytterligare 20 biståndsutredningar. Intressanta tolkningar ur hela materialet diskuterades och noterades för att sedan kunna användas i nästa analyssteg.

Materialet analyserades sedan en gång till. De frågor som tidigare ställts till undersökningsmaterialet placerades in under studiens frågeställningar för att se om vi med

hjälp av dessa skulle kunna besvara studiens frågeställningar. De frågor som användes till undersökningsmaterialet svarade alla emot någon eller flera av studiens frågeställningar och ingen av frågorna saknade relevans. Sedan placerades resultaten in under frågorna i skilda kolumner för kvinnor och män.

Då alla resultat placerats in i analysmodellen kunde flera intressanta mönster noteras. Dessa mönster redovisas i studiens resultatavsnitt genom fyra teman och för att konkretisera resultaten varvas de med citat och referat från biståndsutredningarna. Temana är:

- Orsaker till ansökan om hjälp
- Den beviljade hjälpens målsättning och fördelning
- Beskrivningar av kvinnor och män
- Äldres önskemål

I nästa steg analyserades också mönster och skillnader som framträtt ur studiens empiriska fynd. För att styrka resultat och analyser används referat och citat från biståndsutredningarna. Bergström och Boréus (2005) menar att det krävs att forskaren i sina analyser underbygger de tolkningar som gjorts med referat och citat för att läsaren lättare ska förstå forskarens arbete. De tolkningar som gjorts i analysen presenteras också i fyra nya teman.

- Den typiska kvinnan och den typiska mannen
- Den självständiga kvinnan och den ombesörjda mannen
- Hemvårdsutbudet
- Den stolta kvinnan och den omvärldsorienterade mannen

Avslutningsvis sammanfattats studien och en slutdiskussion förs om de slutsatser som framkommit. Nya kunskaper och frågor som framkommit redovisas också i studiens sista avsnitt.

### **3.5 Etik**

För att få ta del av sekretessbelagda biståndsutredningar gjordes en ansökan om detta hos förvaltningschefen för Vård- och omsorgsnämnden i Lidköpings kommun. Efter ett skriftligt (bilaga 1) medgivande fick vi ta del av aidentifierade biståndsutredningar. När studien har

avslutats kommer undersökningsmaterialet att förvaras inlåst i kommunens arkiv. Enligt konfidentialitetskravet i de forskningsetiska principerna skall personer som deltar i en undersökning skyddas helt från att kunna identifieras av läsaren (Vetenskapsrådet, 2002). Eftersom det inte ingår i studiens syfte att jämföra olika handläggares utredningar har även handläggaren aidentifierats i undersökningsmaterialet.

## **4. Kunskapsöversikt**

Följande avsnitt beskriver studiens centrala begrepp. Dessa begrepp bildar tillsammans med tidigare forskning en teoretisk ram som ska tydliggöra och hjälpa oss att förstå studiens empiriska fynd och dess resultat. Thomassen (2007) menar att centrala begrepp kan liknas vid byggstenar som fogas samman till en begriplig teoretisk helhet. För att förklara specifika fenomen och händelser i vår omvärld kan dessa teoribildningar hjälpa oss att förstå varför något är som det är.

### **4.1 Jämställdhet**

#### **Skillnaden mellan jämställdhet och jämlikhet**

Begreppet jämlikhet uttrycker människors lika värde, rättigheter och skyldigheter oavsett t.ex. kön, sexuell läggning, ålder, social klass eller funktionshinder. Begreppet jämlikhet är kopplat till det demokratiska rättsystemet och de mänskliga rättigheterna. I Sverige benämns jämlikhet mellan könen med begreppet jämställdhet. Men många andra länder skiljer inte på jämlikhet och jämställdhet mellan könen. Till skillnad från jämlikhetsfrågor, som ofta handlar om minoritetsgrupper, är frågan om jämställdhet mellan könen något som berör en majoritetsgrupp (Roth, 2002). Under 1970-talet startades arbetet med en lagstiftning mot könsdiskriminering och i samband med detta arbete blev uttrycket jämställdhet etablerat i Sverige (Mark, 2007).

#### **Jämställdhetens utveckling**

Sedan början av 1970-talet och framåt har Sverige arbetat aktivt för ett mer jämställt samhälle. 1968 överlämnade Sveriges regering en rapport till FN som handlade om kvinnans ställning i Sverige. Rapportens syfte var att få till en förändring i lagstiftningen för att stärka kvinnans ställning i samhället och därmed ge henne möjlighet att vara oberoende av mannen. Efter detta införs flera reformer för att förändra och ge kvinnan möjligheter. Några av reformerna handlade om särbeskattning, föräldraförsäkring, förändring av skilsmässolagen och den fria aborten införs. Reformerna handlade om att frigöra kvinnan från sin könsroll (Hirdman, 2001).

Jämställdhetspolitikens mål idag är att kvinnor och män ska ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom livets alla områden (Roth, 2002). I takt med den samhällsutveckling som skett sedan 1970-talet har även jämställdhetsarbetet utvecklats och existerar idag på olika nivåer inom olika områden. Roth (2002) beskriver några av dessa områden:

- Arbetsmarknaden; tillgång till arbete på lika villkor oavsett kön.
- Lika rättigheter inom arbetsmarknaden så som lika lön för lika arbete.
- Skola och utbildning; lika tillgång för flickor och pojkar, kvinnor och män.
- Hemmet; delat ansvar mellan kvinnan och mannen.
- Föräldraskapet; delat ansvar, lika rättigheter och skyldigheter för båda föräldrarna.

I den forskning och i det arbete som idag bedrivs om jämställdhet kan vi se att det fokuseras på individer före 65 års- ålder.

Mark (2007) beskriver att vi i Sverige i stort sett har uppnått en formell jämställdhet och menar med detta att kvinnor och män är lika inför lagen. Författaren anser vidare att problemet är att lagen inte tillämpas på rätt sätt och därmed har Sverige inte uppnått en reell jämställdhet, där kvinnor och män har lika makt och inflytande. Ett exempel på detta är de löneskillnader som råder mellan kvinnor och män i arbetslivet och dessa skillnader kan vara en bidragande orsak till att föräldrarna inte delar lika på föräldradigheten trots att lagen ger dem möjligheten. Det är allmänt känt att det fortfarande idag är vanligast att mammorna stannar hemma med barnen.

### **Myndighetsperspektiv på en jämställd socialtjänst**

Länsstyrelsen arbetar kontinuerligt med olika uppdrag från exempelvis regeringen. Ett av dessa uppdrag var att under år 2005 till 2006 undersöka jämställdheten i verksamheternas insatser i kommunernas socialtjänst. Detta gjordes med hjälp av en enkät som skickades till alla kommuner i Västra Götalands län. Uppdraget riktade sig till hela socialtjänsten. Uppdragets syfte var att uppmuntra kommunerna i sitt arbete med jämställdhet genom att lyfta fram goda exempel. Länsstyrelsen anser att det är viktigt att jämställdhetsfrågor synliggörs och diskuteras ute i verksamheterna. Resultatet från undersökningen visade att endast en fjärdedel av alla kommuner i länet på något sätt arbetade med jämställdhetsfrågan inom socialtjänsten (Länsstyrelsen, 2006).

### **Myndighetsperspektiv på en jämställd äldreomsorg**

Detta avsnitt bygger på en expertintervju med en socialkonsulent vid Länsstyrelsen i Vänersborg (muntlig källa, 2008). Intervjun har gjorts för att få ett myndighetsperspektiv på hur en jämställd äldreomsorg bör vara.



Eftersom jämställdhetsfrågor ur ett brukarperspektiv inte har något lagstöd mäts heller inte detta vid Länsstyrelsernas tillsyner. Däremot lyfts frågan inom verksamhetens alla nivåer för att väcka tanken om ett jämställdhetsperspektiv. Kommunerna över lag anser själva att de utför en jämställd äldreomsorg. Men efter att frågan har väckts av Länsstyrelsen inser många kommuner att de inte haft med jämställdhetsperspektivet i arbetet kring de äldre.

Socialkonsulenten beskriver sin syn på en jämställd äldreomsorg som en äldreomsorg där kön inte ska ha någon betydelse. Det är individens behov och personliga egenskaper som ska avgöra vilken hjälp den enskilde individen behöver och på vilket sätt den hjälpen ska utföras. Hon menar att vid biståndsbedömning av individens behov och önskemål kan och bör handläggaren ta ut svängarna inom kommunens riktlinjer och lagens ramar. Då handläggaren frångår det förutbestämda utbudet av insatser som finns är möjligheten större att bedömningen blir individanpassad och att den därmed inte tar hänsyn till kön.

Socialkonsulenten menar också att äldreomsorgen är *”kvinnornas värld mer än på andra ställen”* och att det har format utbudet, men anser vidare att en hemvårdsinsats egentligen inte har någon begränsning i vad den kan innehålla. Hur en hemvårdsinsats ska utföras eller vad den ska innehålla ligger djupt rotat i hemvårdsverksamhetens sätt att arbeta och tänka.

## **4.2 Genus/Kön**

För att förstå vad som påverkar en jämställd äldreomsorg är det viktigt att reflektera över normativa föreställningar som råder kring konstruktionen av genus och kön.

I dag finns en strävan om att kvinnor och män ska kunna leva jämställda i samhället.

Samtidigt lever gamla föreställningar kvar om hur kvinnor och män ska vara och agera. Dessa normativa föreställningar gör oss omedvetet delaktiga i konstruktionen av kön och genus.

När vi föds finns biologiska skillnader hos människan det vill säga att flickor som vuxna kommer att kunna föda barn och amma till skillnad från pojkar. Men redan vid födsel tilldelas vi också förväntningar från omgivningen om hur vi ska vara eller inte vara som flickor och pojkar (Barron, 2004). I den stunden det blir uppenbart att det nyfödda barnet är en flicka eller pojke tilldelas detta barn den könsroll som hon/han har att uppfylla för att passa in i samhället.

### **Forskarperspektiv på genus/kön**

Barron (2004) anser att forskning kring genus inte bara handlar om jämställdhet mellan kvinnor och män utan också om de faktorer som på olika sätt påverkar konstruktionen av kön och identitet. Det råder delade meningar om hur begreppen kön och genus ska definieras. Begreppet genus började användas i Sverige på 1980-talet i samband med den feministiska forskningen. Hirdman (2001) anser att begreppet genus behövs för att påvisa att prägling, fostran och underordning döljer sig bakom formandet av kvinnor och män. Hon ser genus som ett verktyg vilket hjälper oss att förstå att genus har skapats av människan genom föreställningar, vanor och tankar. Hirdmans (a.a) mål är att genusbegreppet ska öka förståelsen av föreställningar om kvinnligt och manligt och att det inte bara handlar om biologiska kroppar. Hon anser också att begreppet könsroll har tappat den funktion det en gång hade. Könsrollerna sågs som ansvariga till att ojämlikheten dröjdes kvar och genom att byta ut begreppet till genus fick det en helt annan innerbörd. Motevasel (2000) hävdar att många manliga forskare och teoretiker inte väljer att problematisera kring begreppen kön eller genus och därför använder de inte begreppen i sin forskning.

När kvinnor och män blir äldre betraktas de som en mer homogen grupp och skillnaderna mellan könen suddas alltmer ut i bemötandet från omgivningen. De äldre kvinnorna och de äldre männen benämns bara som äldre. Då omgivningen använder könsneutrala ord så som äldre bidrar det till att äldre kvinnor och äldre män identifierar sig mer med att vara en äldre person än med att vara en kvinna eller man (jfr Barron, 2004). Alex (2007) anser att det saknas forskning kring äldre kvinnligheter och äldre manligheter som belyser deras livssituationer ur ett genusperspektiv.

### **Kvinnligt och manligt, en socialkonstruktion**

Genom historien har vi konstruerats som kvinnor och män och denna process är ständigt pågående (Barron, 2004). Kvinnor och män tilldelas ofta olika egenskaper som att kvinnan har intuition och är omsorgsgivande medan mannen är mer rationell och teknisk. De kvinnliga och manliga normativa värderingar som vi dagligen förhåller oss till styr hur vi konstrueras som kvinna respektive man. Vissa normer är lämpliga och önskvärda medan andra inte är det. Tillsammans är vi alla delaktiga i att upprätthålla denna ständiga process (Barron, 2004). Mannen har historiskt sett varit överordnad kvinnan på alla plan. Han har varit familjens överhuvud och försörjare och har därmed varit den i familjen som haft kontakter utanför hemmet. Hemmet och barnen sköttes av kvinnan där hon hade eget

inflytande över sitt arbete. Trots detta var hon ändå inte den som bestämde i hemmet. Kvinnans underordning och lägre värde har genomgående funnits i hela vår historia. Idag är kvinnan ekonomiskt och juridiskt oberoende mannen, men i huvudsak kvarstår ändå kvinnans underordning (Roth, 2002). En av de grupper där underordningen fortfarande kvarstår är bland de äldre kvinnorna som oftast är beroende av sin make till exempel ekonomiskt. Den kvinnliga underordningen kan ses som naturlig eftersom den alltid funnits men då vi väljer att se genus som en social konstruktion är denna underordning inte längre självklar eller naturlig (Barron, 2004).

### **4.3 Generation**

Att förändra sociala konstruktioner som genus är inte något snabbt eller lätt arbete. För att förstå detta räcker det med att gå till sig själv och reflektera kring egna värderingar kring kvinnligt och manligt. Föreställningar och värderingar får vi från våra föräldrar och för dem sedan vidare till våra barn och vidare till nya generationer.

I dagens samhälle beskrivs i huvudsak de allra äldsta som en homogen grupp och det beskrivs sällan några skillnader mellan att vara en gammal kvinna eller en gammal man som tillhör en äldre generation. Begreppet generation innefattar två olika dimensioner biologiska generationer och historiska generationer. Biologiska generationer är de olika generationerna inom familjen så som barn, föräldrar, far- och morföräldrar och så vidare. De historiska generationerna står för generationer av människor som är förankrade i olika samhällshistoriska perioder och startas därmed inte vid ett gemensamt födelseår som de biologiska generationerna gör. En historisk generation är också medskapande i hur nästkommande generation formas (Frønes, 1997).

De som idag tillhör de äldsta generationerna är födda och uppväxta i början av 1900-talet och har varit med om åtskilliga politiska, ekonomiska och sociala förändringar under hela sitt liv. Dessa förändringar har påverkat kvinnor och män olika trots att samhället har betonat vikten av människors lika värde (Aléx, 2007). För att förstå de äldre generationerna krävs kunskaper och förståelse för hur samhället har utvecklats under hela 1900-talet och fram tills idag. I varje generation har kvinnor och män präglats olika och deras roller har förändrats över tid. Montanari (2002) anser att då vi ska förstå tidigare generationer och skillnader som finns mellan kvinnor och män krävs också en förståelse för hur vi som kvinnor och män formas över tid av det samhälle vi lever i. Alex (2007) beskriver i sin avhandling hur äldre kvinnor

och män från en tidigare generation ser på sina liv. I avhandlingen kan stora skillnader utläsas i hur de äldsta generationerna ser och förhåller sig till exempelvis arbete, familj och det egna åldrandet i jämförelse med yngre generationer.

Då yngre och äldre generationer har levt under olika förhållanden har också kvinnan och mannens roll haft olika betydelse över tid. Genom tiden har antalet roller och dess innehåll förändrats. De roller vi har oavsett tid identifierar vi oss med och skapar oss till de personer vi är.

#### **4.4 Identitet**

Identitet är ett fenomen som är förknippat med begreppet kön. Könstillhörigheten påverkar hur andra ser på oss men har även stor betydelse för hur vi uppfattar oss själva (Barron, 2004). Samhället innehåller en mängd idealbilder av hur den rätta kvinnan och den rätta mannen ska agera eller se ut. Dessa försöker människan att imitera för att skapa sig en kvinnlig eller manlig identitet som ska duga för omgivningen och för henne själv. En individs identitetsbildning är en ständigt pågående process som är beroende av utomstående faktorer så som sociala aktiviteter och möten. Faktorer som exempelvis ålder, kön och klasstillhörighet kan påverka individens möjlighet att uppnå sitt ideal (Alex, 2007).

#### **Identitetens olika roller och rollförluster**

I den pågående identitetsprocessen väljer vi vissa roller medan andra roller tilldelas oss från omgivningen. De olika rollerna har olika betydelse för identiteten och växlar över tid vilket innebär att vissa roller förloras medan nya tillkommer. Krekula (2006) menar att då en människa uppnått en hög ålder drabbas hon av vissa rollförluster som påverkar hennes identitet. Hon menar att åldrandet tillsammans med förluster av sociala kontakter och förluster av egna roller bidrar till en sämre självkänsla som kan påverka individens egenmakt och handlingsförmåga. Tornstam (2005) menar att de svåraste rollförlusterna för äldre är att förlora sin yrkesroll eller att förlora sin roll som make/maka. Dessa båda rollförluster har stor betydelse för hur individen uppfattar sig själv och hur hon kan anpassa sig till det fortsatta livet. I Sverige har medellivslängden ökat och detta medför att många par får fler år tillsammans på äldre dagar. Öberg (2002) menar att det är också känt att kvinnor lever längre än män och trots detta är åldersnormen att kvinnan ska ha en äldre man som partner. Detta resulterar i att sju av tio män dör som gifta medan tre fjärdedelar av kvinnorna under sina sista år lever ensamma. Öberg (2005) anser att det i dag finns ett ökat antal skilsmässor bland

de yngre äldre som också bidrar till fler ensamstående kvinnor och män på äldre dagar. Dessa skilsmässor bidrar också till rollförluster som påverkar människors identitet och självkänsla. Då en äldre kvinna eller man lever ensam tas det ofta för givet att dennes livskamrat inte längre finns i livet eftersom vi inte är vana att den äldre generationen skiljer sig.

#### **4.5 Summering**

Då denna studie syftar till att undersöka jämställdheten inom äldreomsorgen krävs det kunskap inom olika områden för att förstå de äldre kvinnornas och de äldre mäns situation. Med hjälp av centrala begrepp som jämställdhet, genus/kön, generation och identitet kan äldre kvinnors och äldre mäns sätt att uttrycka sig och agera belysas. Dessa centrala begrepp går i varandra och vi kan se en helhet i att använda begreppen tillsammans då vi ska analysera studiens undersökningsmaterial och dess resultat.

## 5. Under ytan i en biståndsutredning

Resultatavsnittet inleds med en kort beskrivning av Lidköpings kommun och Vård- och omsorgsförvaltningen för att ge läsaren en bild av undersökningsområdet. Därefter följer en presentation av studiens empiriska fynd som framträtt under ytan av biståndsutredningarnas skrivna ord. Resultaten redovisas i fyra olika teman:

- Orsaker till ansökan om hjälp
- Den beviljade hjälpens målsättning och fördelning
- Beskrivningar av kvinnor och män
- Äldres önskemål

Biståndsutredningar som ligger till grund för studiens resultat består av ansökan, utredning och beslut. Det som står skrivet i utredningarna har handläggaren tolkat och valt att ta med. Mycket annat har förmodligen diskuterats under mötet, men har inte kommit med i utredningen eftersom information endast av vikt för utredningen bör dokumenteras.

### 5.1 Lidköpings kommun

Lidköpings kommun är en mellanstor kommun i västra Sverige som år 2007 hade 37 773 invånare. Av kommunens invånare var 7180 personer 65 år och äldre (Statistiska centralbyrån) och av dessa hade 564 kvinnor och 258 män hemvårdsinsatser (Socialstyrelsen).

#### **Fördelning mellan kvinnor och män som arbetar inom Vård och omsorgsförvaltningen**

I vård- och omsorgsförvaltningen arbetar 93 % kvinnor och 7 % män. Bland kommunens undersköterskor och vårdbiträden är fördelningen mellan könen 97 % kvinnor och 3 % män. I gruppen övrig personal så som kontorsarbetare, chefer samt övrig vård- och omsorgspersonal ser fördelningen lite annorlunda ut, 77 % kvinnor och 23 % män (muntlig källa, 2008). I ett tidigare avsnitt i studien beskrevs ”*En kvinnodominerad organisation*” där Petterson (2000) hävdar att fördelningen mellan kvinnor och män är olika beroende av vilken nivå de arbetar på. Statistiken ovan visar att även Lidköpings kommun stämmer in på den beskrivningen.

#### **Bistånds enheten**

På bistånds enheten i Lidköpings kommun arbetar 16 personer och alla är kvinnor. De anställda har varierande utbildningar såsom social omsorgsexamen, socialpedagoger,

socionomer och en socialpsykolog. Att det i vård och omsorgsförvaltningen arbetar mest kvinnor har tidigare beskrivits i denna studie (sid, 8) och det visar sig att det ser likadant ut på biståndsenheten. Arbetsuppgifterna på biståndsenheten är uppdelade i olika områden utifrån olika lagar. De ansökningar, utredningar och beslut som ligger till grund för denna studies resultat är utifrån socialtjänstlagen och handlar om hemvårdsinsatser. Alla kommuninnevånare som själva inte kan tillgodose sina behov har rätten att ansöka om bistånd enligt 4 kap 1 § Socialtjänstlagen. Då en ansökan eller anmälan når biståndsenheten har handläggaren skyldigheten enligt Socialtjänstlagen att utan dröjsmål starta en utredning. Då handläggaren ska bedöma den enskildes behov och önskemål för att fatta ett beslut är det en skälig levnadsnivå som är måttet (Nordström & Thunved, 2006).

### **Hemvården**

När en biståndshandläggare har gjort en utredning och fattat ett beslut om bistånd i form av hemvårdsinsatser lämnas ärendet vidare till dem som ska verkställa beslutet. I Lidköpings kommun är verkställtheten uppdelad i flera geografiska områden och varje område har flera hemvårdsgrupper bestående av undersköterskor och vårdbiträden. När ett ärende har lämnat biståndsenheten och nått hemvårdsgruppen har inte biståndshandläggaren någon del i hur beslutet verkställs. Det är helt upp till områdeschefen, hemvårdsgruppen och den hjälpbehövande att komma överrens om hur hemvårdsinsatserna ska utföras. I Lidköpings kommun år 2007 hade 822 personer hemvård och av dessa var det 69 % kvinnor och 31% män (Socialstyrelsen). I dag är det inte bara äldre som har hemvård utan det blir allt vanligare att andra grupper i varierande åldrar kan beviljas hemvård.

## **5.2 Orsaker till ansökan om hjälp**

När äldre kvinnor och äldre män kommer till ett skede i livet då de får svårt att klara sig själva eller då andra personer runt omkring exempelvis anhöriga anser att de inte längre klarar sig själva kan det bli aktuellt med ansökan om hemvård. Detta är en del av studien och resultaten visar att det finns skillnader mellan kvinnor och män när det gäller vem som tar initiativ till att göra en ansökan. Kvinnor ansöker oftast själva om hjälp när de behöver medan bara en tredjedel av männen ansöker själva. Vanligtvis anser personer som finns runt omkring männen att de behöver hjälp. Det kan till exempel vara barn, maka, hemvårdspersonal, distriktssköterska eller personal på sjukhuset som ombesörjer att mannen får ansökt om hjälp.

De vanligaste orsakerna till att kvinnan ansöker om hjälp är att hon har drabbats av en svår sjukdom och/eller att hon har problem med värk. Det är också vanligt att kvinnan känner sig otrygg i hemmet och därför ansöker om hjälp. Den vanligaste anledningen till att mannen ansöker om hjälp är att han orkar allt mindre eller att han är svårt sjuk. I utredningarna beskrivs mannen ofta som att han inte längre orkar eller att hans anhöriga behöver få avlastning då de inte orkar hjälpa honom längre.

### **5.3 Den beviljade hjälpens målsättning och fördelning**

Vi har undersökt vilka insatser kvinnor och män har ansökt om och vilka insatser de tidigare varit beviljade. Vidare har det undersökts om de aktuella ansökningarna har beviljats eller inte. Resultaten visar att alla har fått den hjälp de har ansökt om. Det finns heller inte några skillnader mellan kvinnor och män i de insatser de ansöker om eller har sedan tidigare.

I varje utredning som resulterar i bifall finns en målsättning med den beviljade hjälpen. När målsättningarna jämfördes mellan kvinnor och män framträdde ett mönster. Målsättningen för kvinnornas hjälp handlade oftare om att ge trygghet medan målsättningen för männen handlade mer om att hjälpen ska avlasta någon av mannens anhöriga som inte orkade längre. En vanligt förekommande målsättning för både kvinnor och män var att hjälpen skulle ge en skälig levnadsnivå och att de skulle kunna bo kvar hemma.

### **5.4 Beskrivningar av kvinnor och män**

Den sociala bilden av kvinnor och män beskrivs vanligtvis kortfattat i biståndsutredningarna. På några få rader sammanfattas personens civilstånd och familj, boende, yrke, fritidsintresse och personliga egenskaper, men ofta berörs endast några av dessa områden i varje utredning. Civilstånd, familj och boende beskrivs hos de flesta och lika ofta hos kvinnor som män. Då vi studerade fritidsintressen och personliga egenskaper upptäcktes att detta sällan beskrivs i utredningarna. Då något mer personligt ändå beskrivs handlar det ofta om något specifikt som personen förmodligen själv har berättat under samtalet med handläggaren.



## **Specifika beskrivningar om kvinnor**

I flera av kvinnornas utredningar beskrivs att de helst inte vill ha någon hjälp, att de vill klara sig själva igen så fort det går eller att de har en önskan om att få vara självständiga.

Handläggaren beskriver en 94-årig kvinnas upplevelse av att ha hjälp i sitt hem:

...det är jobbigt med besöken från hemvården, att hon helst skulle vilja klara sig helt själv då hennes behov av lugn och ro är stort.

Då en 95-årig kvinna ansöker om utökad hemvård diskuteras hjälpen med tvätt.

Handläggaren konstaterar att:

Hon behöver också hjälp med tvätt, men hon kan hjälpa till när hon orkar.

En 79-årig kvinna som haft hjälp med städning under det senaste året ser ändå positivt på sin framtid:

...då hon vill att armen läker så fort som möjligt så att hon kan klara sig själv igen.

Något annat som förekommer i kvinnornas utredningar och som inte förekommer i männens utredningar är att deras livskamrat beskrivs ganska omfattande och ibland till och med efter att livskamraten har avlidit. I en utredning om en 77-årig kvinna som haft några hemvårdsinsatser sedan tidigare och som ansöker om tillsyn på kvällen finns ingen större personlig beskrivning om henne själv. Däremot beskrivs hennes avlidna make till yrke, fritidsintresse, sjukdomsbild och datum då han avled. I en utredning om en svårt sjuk 89-årig kvinna som ansöker om städning framkommer även en beskrivning kring makens sjukdomsbesvär, han:

...har lite svårt att gå och har problem med hjärtat.

Lite längre ner i samma utredning beskrivs att mannen fortfarande kör bil.

Då en kvinnas sociala situation beskrivs handlar den ofta om det som är knutet till hemmet.

Då en 85-årig kvinna ansöker om hjälp med dusch och tvätt poängterar handläggaren kvinnans broderier i utredningen:

...har i bostaden vackra broderier som hon sytt själv.

## **Specifika beskrivningar hos män**

I en tredjedel av männens utredningar står det om att de fortfarande kör bil, ska sluta köra bil eller att läkaren har sagt att de ska sluta köra bil. I en utredning om en 74-årig man som ansöker om hjälp med städ och tvätt kan detta läsas:

...stora intresse är att köra bil, han berättar att han brukar köra över 3000 mil om året.

I en annan av utredningarna där en 85-årig man ansöker om hjälp med att värma sin mat på middagen uttrycks:

Han kör fortfarande bil småsträckor.

En av männen, 79 år, hade aldrig haft körkort och i hans utredning beskrevs detta så här:

...har inte haft körkort utan använder traktorn när han åker och handlar...

hans ansökan gällde stöd vid frukost.

Vi vill också presentera några andra specifika noteringar i männens utredningar som inte handlade om bilkörning. En 96-årig man ansöker om hjälp med personlig hygien och i samband med detta har handläggaren noterat:

... har byggt huset själv 1944 som de fortfarande bor i.

Då en 89-årig man ansöker om hjälp med att bädda sängen poängteras i utredningen att han är:

...van att sköta även innesysslor...

Denna man har varit änkeman sedan många år.

En 79-årig man som ansöker om hjälp på morgonen får en fråga från biståndshandläggaren om:

...han klarar av att städa och tvätta så säger han att det skall han nog klara av själv han har ju tvättmaskin.

## **Kvinnliga och manliga drag**

I beskrivningarna av kvinnor och män kan särskilda drag urskiljas. Dessa har framträtt då handläggaren använder vissa ord mer i kvinnornas utredningar och andra ord mer i männens. Typiska ord som används om kvinnor är oro, ångest, otrygghet/trygghet, värk, ont och smärta. Typiska uttryck ur männens utredningar är, orkar inte och avlasta anhöriga. I utredningarna kan det oftare utläsas att mannen vill påverka hjälpen och hur den ska vara. I en utredning om en 88-årig man som behöver hjälp med att bädda sin säng skrivs följande:

...vill ha sin säng bäddad på "rätt sätt" han mår inte bra av att det är oordning.

## **Yrkesbeskrivningar**

Då det gällde beskrivningen av personernas tidigare yrkesliv kunde stora skillnader ses mellan kvinnor och män. I nästan alla utredningar gällande män beskrevs deras yrkesliv oavsett vad de har arbetat med och ibland beskrivs flera yrken de haft genom livet. I bara en tredjedel av kvinnornas utredningar fanns en beskrivning av vad de arbetat med i sitt liv. Vissa av dessa beskrevs som hemmafruar medan några andra hade haft mer utåtriktade arbeten som till exempel sjuksköterska, vårdbiträde, servitris och textillärare.

## **Socialt nätverk**

En del i undersökningen handlade om att granska hur de äldres sociala nätverk beskrivs så som familj, vänner, omvårdnadspersonal, kontaktpersoner och föreningar. Resultatet visade att det är familjen som beskrivs hos så gott som alla kvinnor och män. Det övriga sociala nätverket runt en person beskrivs i liten omfattning. En notering som gjorts är att något fler vänner beskrivs i männens utredningar.

## **5.5 Äldres önskemål**

Materialet har granskats i flera avseenden och ett av dem har varit att undersöka om äldres önskemål beskrivs i biståndsutredningarna, men också om eventuella önskningar skiljer sig åt mellan kvinnor och män. De önskningar som framkommer ur materialet är få till antal i kvinnornas och männens utredningar.

## **Kvinnors önskningar**

En svårt sjuk 77-årig kvinna som har legat på sjukhus en tid skulle med tanke på hennes allmäntillstånd behöva en korttidsplats för att återhämta sig. Hon har en önskan om att få:

...komma hem till sin lägenhet samt till sin katt [...] men om det inte går hemma att hon kan tänka sig korttidsvistelse men vill försöka hemma först.

Ett annat önskemål kommer från en 95-årig kvinna som uppger att hon bor själv, känner sig gammal och trött och därför behöver mer hjälp. Hennes önskan är att få ett extra besök på förmiddagen av hemvårdspersonalen för att hon ofta känner sig orolig då. I en annan utredning beskrivs en 81-årig kvinna, som är på väg hem från sjukhuset, att hon är rädd för att ramla hemma och att hon bävar för hur hon ska klara av trappan själv. Hon uttrycker en önskan om att hon:

...vill gärna att någon personal från hemvården hjälper henne med detta de första gångerna.

### **Männens önskningar**

En allvarligt sjuk 81-årig man som mår olika från dag till dag önskar att få hjälpen flexibelt utformad. I en annan utredning beskriver en 79-årig man sin önskan om att han inte vill ha hjälp från hemvården före klockan elva:

...har alltid varit nattmänniska han sover länge på förmiddagarna och är uppe på natten....

Han vill heller inte ha besök på helgerna från hemvården då han räknar med att få hjälp av sin sambo. En 84-årig man som redan har en del hjälp från hemvården önskar att få ännu mer hjälp inom de hjälpinsatser han redan har. Ett önskemål om att själv få följa med till affären och handla kommer från en 64-årig man.

## **5.6 Summering**

Resultaten har visat att kvinnor oftare än männen själva ansöker om hjälp. En vanlig orsak till att kvinnor behöver hjälp är att de är sjuka. Då mannen anses vara i behov av hjälp ansöker ofta någon i hans omgivning som tycker att han har tacklat av. Det har också visat sig att målsättningen för hjälpen skiljer sig åt för kvinnor och män. Kvinnor får hjälp för att känna sig trygga i hemmet medan mannen får hjälpen för att någon anhörig ska avlastas. I utredningarna finns stora skillnader i hur kvinnor och män beskrivs vilket kan sammanfattas i den hemorienterade kvinnan och den omvärldsorienterade mannen.

## 6. Kvinnan och broderiet, mannen och bilen

Studiens empiriska resultat visar att det finns skillnader i hur kvinnor och män beskrivs. I detta avsnitt lyfts några intressanta teman ur resultaten för en vidare analys. Dessa teman är:

- Den typiska kvinnan och den typiska mannen
- Den självständiga kvinnan och den ombesörjda mannen
- Hemvårdsutbudet
- Den stolta kvinnan och den omvärldsorienterade mannen

### 6.1 Den typiska kvinnan och den typiska mannen

Utifrån den analys som gjorts av studiens empiriska material träder en kvinnlig och en manlig idealtyp fram. Dessa visar en sammansatt bild och är en tankekonstruktion av de typiska fynd som gjorts och är ett sätt att beskriva verkligheten. Idealtyper kan användas som ett instrument då vissa drag ska analyseras (Bergström, Boréus, 2005). Med hjälp av dessa idealtyper vill vi illustrera hur kvinnor och män vanligtvis beskrivs i biståndsutredningarna. Normer och värderingar om kvinnligt och manligt kan påverka och styra olika yrkeskategorier i vård- och omsorgsverksamheterna i mötet med äldre kvinnor och män. Vi har valt att ge studiens idealtyper var sitt namn, Karin och Malte.

#### ”kvinnan med litet k”

Karin är 85 år och bor ensam i en lägenhet. Hon har varit gift med Mats som har arbetat som VD på ett av kommunens större företag. På fritiden var maken aktiv inom politiken. Makarnas intresse har varit sommarstugan som de åkte till så länge maken körde bil, men nu när Karin är änka är hon nästan alltid hemma. Karin trivs hemma och det syns att hon har tyckt om att handarbeta. Karin har två söner.

Karin har nu legat en tid på sjukhus på grund av en hjärtinfarkt. Nu när Karin är på väg hem igen ansöker hon själv om lite stöd från hemvården den första tiden eftersom hon tror att det kan bli svårt att klara sig själv hemma. Personalen på sjukhuset har uppfattat Karin som orolig och otrygg. Karins önskan är ändå att hon snart ska klara sig själv igen och bli självständig. Karin beviljas hjälpen med målsättningen att hon ska känna sig trygg i sitt hem.

#### ”Mannen med stort M”

Malte är 83 år och är änkeman sedan länge. Han bor ensam i sitt hus som han har byggt själv. Malte har under större delen av sitt liv arbetat som snickare, men i ungdomen var han på sjön

där han arbetade som kock. Malte har ett stort sportintresse och har själv spelat fotboll. I garaget har Malte sin bil och han tycker mycket om att köra en sväng med den för att hälsa på gamla vänner och barnen. Malte har två döttrar som hjälper honom med städning och tvätt. De turas också om att laga matlådor till sin far som han sedan kan värma i mikron.

Malte har under den senaste tiden tacklat av och döttrarna upplever att han inte längre orkar så mycket. Döttrarna anser nu att Malte är i behov av mer hjälp och eftersom de själva inte orkar mer ansöker de om hemvård åt Malte. Malte önskar att hemvården ska komma de dagar då han inte är ute och åker bil och att hemvården inte ska komma före klockan nio på morgonen. Malte beviljas hemvård för att han inte längre orkar och målsättningen med hjälpen är att avlasta döttrarna.

## **6.2 Den självständiga kvinnan och den ombesörjda mannen**

Resultaten visar att kvinnor i större omfattning än männen själva ser till att få hjälp då de behöver och att orsakerna till att de söker hjälp oftast handlar om att de har en sjukdom, smärta och/eller att de känner oro och otrygghet. När männen blir beviljade hjälpinsatser från hemvården handlar det oftast om att de tacklat av och att de inte längre orkar själva och då är det någon annan runtomkring mannen som ser till att de får hjälp. Då någon är i behov av hjälp kan vi se att det oftast är hemmasysslor som inte längre fungerar. Men kvinnor fortsätter att kämpa så länge det bara går innan de ber om hjälp. Det förefaller också som att omgivningen tar för givet att kvinnor ska klara dessa sysslor även då de blir äldre. Männen däremot som inte tidigare varit vana att sköta dessa sysslor tros från sin omgivning inte klara av situationen och någon i omgivningen ser till att de får hjälp. Vi har en tanke om att även handläggaren omedvetet bär med sig detta synsätt. Detta visade sig i utredningarna till exempel då en handläggare poängterar i texten att en 89-årig man:

...är van att sköta även innesysslor och barnen...

I utredningen kan läsas att han förlorat sin fru tidigt och därför skött sitt hem och barnen själv. Utifrån de normer om vilka sysslor som hör till mannen och till kvinnan borde mannen i exemplet egentligen ha behövt hjälp. Men eftersom han under så många år har skött även kvinnliga sysslor anses han frångå den normala bilden av vad en äldre man kan. Sörensdotter (2008) anser att då någon agerar på ett sätt som inte är förväntat sker ett normbrott. Dessa oväntade handlingar bryter de rådande normerna och flyttar gränsen mot det som ligger

utanför normen. Detta menar vi är en förklaring på hur den sociala konstruktionen av genus och kön förändras över tid. Kvinnor och män i äldre generationer som gått utanför deras tids normer har varit normbrytande men också bidragit till att nästkommande generationers normer har förändrats.

### **6.3 Hemvårdsutbudet**

Som tidigare nämnts i denna studie (sid. 9) är hemvårdsinsatserna förutbestämda och det framkommer i studien att ingen av handläggarna har beviljat något som inte räknas in i de befintliga insatserna. Andersson (2007) anser att förutbestämda insatser är utformade utifrån behov som redan är kända. Detta försämrar möjligheten för den enskilde att själv påverka och att vara delaktig i utformandet av hjälpinsatsen. Individens egna önskningar skulle kunna påverka hjälpinsatserna, men de önskningar som uttrycks i biståndsutredningarna är få och håller sig inom det som man förväntas kunna få. Utifrån de önskningarna som framkommit i studien kan noteras att kvinnan försöker att passa in i det färdiga insatspaketet medan mannens önskningar mer handlar om att påverka och töja på insatsens gränser. Vår uppfattning av detta är att kvinnan nöjer sig med lite hjälp för att om möjligt senare kunna klara sig själv igen. Mannens önskningar handlar mer om att själv kunna påverka sin situation och vara delaktig i utformandet av hjälpen. Vår uppfattning är också att hemvårdsutbudet inte helt och hållet motsvarar mannens behov och önskemål och är därmed inte heller jämställt. En anledning till att hemvårdsutbudet ser ut som det gör idag kan vara att det är utformat utifrån kvinnliga normer och att behovsbedömningen samt utförandet av hjälpen sker av en kvinnodominerad organisation. De kvinnliga normer som styr inom vård- och omsorgsyrken anser att kvinnor har vissa goda egenskaper så som medkänsla och intuition och att dessa egenskaper lämpar sig inom omsorgsyrken. Bergh (1995) menar att arbetsgivare arbetar för jämställdhet mellan könen inom yrkeslivet och att kvinnor och män ska anställas på lika villkor. Han konstaterar också att om de kvinnliga normer som råder stämmer skulle det kunna innebära en fara för vård- och omsorgskvalitén om fler män anställdes eftersom de sägs sakna de kvinnliga goda egenskaper som yrket kräver. För att dra det ett steg längre så kan vi se att om fler män arbetade inom yrket så skulle de istället kunna bidra till en vidgad syn på den enskildes behov. Med en vidgad syn på individens behov kan nya omsorgsgruppers behov lättare förstås och därigenom skulle ett mer flexibelt hemvårdsutbud kunna utformas. Detta skulle kunna vara ett sätt att öka jämställdheten för de äldre som innefattas av äldreomsorgen då omsorgen utvecklas på både kvinnans och mannens villkor.

Då enskilda individers behov och önskemål tillgodoses stärks också den enskildes identitet och självkänsla.

### **Generationer**

Då nya generationer behöver hemvård kan vi se en svårighet för dem att passa in i det färdiga utbudet. Andersson (2007) anser att nya grupper skulle kunna få svårigheter med att få den hjälp de behöver på grund av att deras behov inte är kända inom dagens äldreomsorg. För att kunna förstå olika grupper inom äldreomsorgen är det viktigt att förstå varje generation utifrån det samhälle och den tid de har formats i. Olika historiska generationer har upplevt händelser som påverkar individers behov även idag. Ett exempel på detta är de personer som levt eller växt upp under kriget. Kvinnorna som oftast arbetade i hemmet tvingades att hushålla med knappa resurser medan mannen förvärvsarbetade för att försörja familjen. Egna erfarenheter säger oss att de som levde under kriget är sparsamma än idag. För dem är det viktigare att ha pengar på banken om något skulle hända än att unna sig något materiellt. Upplevelsen av att åldras som kvinna respektive man i dagens samhälle kan inte jämföras med hur det var att åldras som kvinna eller man för tjugo år sedan (jfr Tornstam, 2005).

## **6.4 Den stolta kvinnan och den omvärldsorienterade mannen**

### **Männen och bilkörningen**

Utifrån resultaten har det framkommit att kvinnor och män beskrivs olika i utredningarna. Det förekommer i både kvinnors och mäns utredningar att bilkörning beskrivs men det finns en tydlig skillnad mellan könen hur det beskrivs. Bilkörning beskrivs i biståndsutredningarna trots att det inte är nödvändigt för att kunna fatta ett beslut i det aktuella ärendet om hemvård. Mannens bilkörning beskrivs på ett sätt där mannen framställs som aktiv. Då bilkörning förekommer i kvinnors utredningar handlar det om att deras make fortfarande kör bil eller att make som avlidit körde bil. Kvinnan framställs som passiv då bilkörning förknippas med mannen. För att ge en tydligare bild av hur kvinnan och mannans förhållande till bilkörning uttrycks i biståndsutredningarna illustreras detta nedan.



Bilkörning	Kvinna	Man
Aktiv	<b>Åker med sin man i bilen</b>	<b>Kör över 3000 mil/år</b>
Passiv	<b>Har aldrig kört bil</b>	<b>Har slutat att köra bil</b>

Att skriva om bilkörning i utredningarna uppfattar vi som ett mått på manlighet och på hur vital mannen är. Detta mått visar också att mannen som kör bil eller har gjort det är en omvärldsorienterad person. Bilen blir ett viktigt attribut för mannen och förmågan att fortfarande kunna köra bil bibehåller hans identitet. I studiens exempel om Malte (sid. 29) illustreras detta, bilkörningen ger Malte en ökad frihet och han uppfattas som framåt och utåtriktad av omgivningen. Alex (2007) anser att det är viktigt för äldre män att kunna identifiera sig med manliga egenskaper så som kraft, styrka och framåtanda. Hon menar att de äldre män som fortfarande besitter dessa egenskaper oftare upplever ett gott åldrande och en starkare jaguppfattning, men att äldre män som förlorat dessa egenskaper gärna berättar om deras styrka från förr för att stärka jaget. Kvinnan som förefaller vara passiv blir med hjälp av sin make som kör bil mer aktiv och därmed uppfattas hon också som mer utåtriktad. Kvinnans identitet stärks med hjälp av maken. I exemplet ovan i denna studie om Karin (sid. 29) illustreras detta fenomen. Karin berättar om sin makes framgångar och förmågor hellre än att beskriva vad hon själv tidigare har gjort i livet. Vi uppfattar att hon stärker sin identitet genom att identifiera sig genom maken. Barron (2004) menar att maktrelationer påverkar identitetsbildandet och att en persons identitet är föränderlig och mångsidig.

### **Kvinnan en kämpe**

Många av kvinnorna i den generation som studien berör har varit vana att själva sköta sitt hushåll. När dessa kvinnor inte längre klarar att sköta hemmet självständigt och blir tvungna att ta emot hjälp kan detta leda till att kvinnans identitet ifrågasätts. I flera av kvinnornas utredningar beskrivs hur kvinnor trots sjukdom vill hjälpa till att sköta sitt hem när de orkar. I beskrivningen av dessa kvinnor framträder en bild av en kämpe som ännu inte är helt beredd att överlämna sina sysslor till hemvården. Kvinnorna i utredningarna visar hopp om att kunna återta egenmakten för att själva kunna sköta sitt hem igen. Alex (2007) beskriver att äldre

kvinnor som fortfarande klarar vissa delar av hushållsarbetet upplever mening med livet, och att dessa sysslor hjälper dem att ordna dagen.

I kvinnornas utredningar beskrivs sysslor som är starkt förknippade med kvinnan till exempel handarbete, skötsel av blommor och annat hushållsarbete. Att kvinnorna berättar om sitt handarbete i mötet med biståndshandläggaren uppfattar vi som att kvinnan vill återge en bild av sig själv som en duktig och kunnig hemmafru. Handarbetet gav också dessa kvinnor en stunds avkoppling från hemmets dagliga sysslor. Alex (2007) beskriver att kvinnors handarbete ger meningsfullhet i livet, men även möjlighet till en stunds meditation.

### **Mannen styr i den stora världen, kvinnan i den lilla**

I beskrivningarna om kvinnor och mäns yrken kan stora skillnaderna utläsas. Att kvinnors yrken sällan beskrivs uppfattar vi som att många av kvinnorna varit hemmafruar och att de äldre kvinnorna inte ser detta som ett arbete värt att berätta om. En av studiens kvinnor har ändå berättat följande för en handläggare:

...har aldrig yrkesarbetat hon har trivts med att vara hemma, syssla med hushållsarbete och sköta sin tidigare trädgård.

Den här kvinnan vill framhäva en viss stolthet över sitt oavlönade arbete i hemmet. Vi uppfattar att hon upplever att hennes arbete inte har någon status i dagens samhälle och att hon inte borde ha varit nöjd med det. Därför förtydligar hon att hon har trivts med sina uppgifter. Då kvinnorna i början av 1900- talet behövde tjäna lite extra pengar till sitt hushåll kunde de periodvis arbeta med att hjälpa andra med hushållsarbete och djurskötsel, men traditionellt sett har hushållsarbete och skötsel av familj inte setts som ett riktigt arbete (Alex, 2007)

Som tidigare nämnts beskrivs så gott som alltid mannens yrke oavsett vilket yrke det handlar om. Att yrkesbeskrivningarna ser ut som de gör är förklarligt eftersom det samhälle som dagens äldre generationer levde i då de var unga var konstruerade så att mannen i familjen förvärvsarbetade och att kvinnan skötte hem och barn. Roth (2002) menar att *"mannen har styrt i den stora världen"* (s. 22) där han har varit den som haft kontakter utanför hemmet och skött ekonomin medan *"kvinnan har styrt i den lilla världen"* (s. 22) hos smådjur och barn.

## 6.5 Summering

Den äldre kvinnan framställs i biståndsutredningarna som en kämpe som vill vara självständig. Hon försöker att anpassa sig till det samhälle som råder och nöjer sig med att styra i den lilla världen. Den äldre kvinnan identifierar sig själv ofta genom sin man även om hon varit änka länge. Den äldre mannen vill fortfarande styra i den stora världen för att påverka sin egen situation. Ändå ombesörjs han mer än kvinnan av omgivningen och då han är i behov av hjälp försöker han att töja på insatsgränserna. Den äldre mannen vill att omgivningen trots hans ålder ska uppfatta honom som den man han en gång var genom att till exempel berätta att han fortfarande kör bil.

## 7. Diskussion och slutsatser

Syftet med studien har varit att undersöka om det finns skillnader mellan kvinnor och män i biståndsutredningar samt att analysera och reflektera över de önskemål och behov som uttrycks. Dokumentanalysen av undersökningsmaterialet tillsammans med tidigare forskning och centrala begrepp som jämställdhet, genus/kön, generation samt identitet har gjort det möjligt för oss att besvara studiens frågeställningar.

I studien har det framkommit att kvinnor och män får de hemvårdsinsatser de behöver och att det inte finns några stora skillnader i vilka insatser de ansöker om. Det finns heller inga påtagliga skillnader i vilka insatser kvinnor och män har fått beviljade sedan tidigare. Resultaten visar att kvinnor och män biståndsbedöms jämställt då deras behov tillgodoses oavsett kön. Trots att biståndsbedömningen utförs jämställt framkommer ändå skillnader mellan kvinnor och män i målsättningen med hjälpen. Dessa skillnader kan bero på att äldre kvinnor och äldre män ansöker om hjälp på grund av olika orsaker. En annan förklaring skulle kunna vara att biståndshandläggaren omedvetet uttrycker sig olika i målsättningen till kvinnor och till män.

Studien har undersökt i biståndsutredningarna om det framkommer några specifika önsknings/behov från äldre kvinnor och äldre män. Resultaten visar att specifika önsknings/behov sällan beskrivs i utredningarna. Vi frågar oss varför önskemål så sällan uttrycks eller är det så att de uttrycks men inte dokumenteras.

Det har också framkommit att det finns skillnader i hur kvinnor och män beskrivs i utredningarna. Att beskrivningen av kvinnor och män blir olika kan bero på olika faktorer. En faktor kan vara att handläggaren inte ställer samma frågor till kvinnor som till män. Ett exempel kan vara att handläggaren inte frågar kvinnorna om vad de har arbetat med. En annan förklaring kan vara att kvinnor och män berättar olika saker för handläggaren om sig själva och om sina liv. Vi tolkar att män oftare än kvinnor berättar om saker och händelser utanför hemmet för att fortfarande kunna visa sin manlighet. Kvinnor berättar oftare om sin livskamrat och vi uppfattar det som att kvinnorna försöker att behålla sin identitet genom rollen som fru. Genusordningen med mannen som huvudperson och kvinnan som en biroll lever fortfarande kvar i de äldsta generationerna men också i de yngre. Trots att yngre generationer idag är medvetna om att kvinnligt och manligt är sociala konstruktioner och fast att vissa förändringar sker fortsätter ändå reproduktionen av den gamla genusordningen då

kvinnor och män till exempel framställs så som i våra konstruerade idealtyper Karin och Malte.

Resultaten som visat att kvinnor och män beskrivs på olika sätt i biståndsutredningarna kan inte endast förklaras med att biståndshandläggaren omedvetet framställer kvinnor och män på olika sätt. Vi menar att de kvinnor och män som berörs i utredningarna tillhör flera äldre generationer som har en annan bild av kvinnligt och manligt än den bild som yngre generationer har. Att bilden av kvinnligt och manligt skiljer sig åt mellan äldre och yngre generationer skulle kunna förklaras med att yngre generationer har växt upp och formats av de senaste 40 årens jämställdhetsarbete. Att äldre kvinnor berättar om sig själva genom att beskriva sina män är för dem naturligt och att vara gift med en man med bra arbete var detsamma som att vara en bra kvinna. Att männen pratar om vad de arbetat med blir ett sätt att tala om att en bra karl reder sig själv. Idag skulle knappast de yngre kvinnorna nöja sig med att identifieras som till exempel fru Andersson, utan yrkesidentitet är idag lika viktig för kvinnor som för män. Med detta vill vi illustrera att det är viktigt att ta hänsyn till olika generationers betydelse då olika fenomen ska belysas för att bättre förstå de resultat som framträder.

### **Nya kunskaper**

Studien har visat att hemvårdsutbudet är utformat efter kända behov som främst passar in på dagens äldsta generationer. Hemvårdsutbudet visar sig också vara mer anpassat efter kvinnan då många insatser inriktar sig på hemmets sysslor. Både genom de önskemål som uttryckts och genom det som äldre kvinnor och äldre män har berättat i utredningarna kan vi se att männen försöker töja på insatsernas gränser medan kvinnorna är mer nöjda. Vi anser att det hemvårdsutbud som finns ständigt bör anpassas utifrån efterfrågan och nya behov eftersom studien har visat att nya generationer skapar nya behov. En fråga som väckts är om dagens hemvårdsutbud kommer att passa framtida behovsgrupper och framtida äldre generationer. Vad händer med jämställdheten inom äldreomsorgen när nya generationer äldre med andra behov behöver hemvård?

För att kunna möta nya generationers behov anser vi att det är viktigt att ta hänsyn till de önskemål som den enskilde uttrycker vid biståndsbedömningen för att behov som idag inte är kända ska kunna identifieras och tillgodoses. Vår slutsats av detta är att det är viktigt att önskemål/behov uppmärksammas och dokumenteras för att både kvinnor och män ska kunna

påverka och förändra hemvårdsutbudet. Vi anser att då önskemål tillvaratas ökas jämställdheten inom äldreomsorgen.

Syftet med att konstruera idealtyper som Karin och Malte har varit att på ett tydligt sätt påvisa hur människor omedvetet framställer kvinnor och män. Genom att medvetandegöra dessa idealtyper har vi en förhoppning om att de ska väcka tankar och reflektioner om hur normer och värderingar styr tänkandet kring äldre kvinnor och äldre män.

### **Frågor för framtida studier**

Lidköpings kommun har inte tidigare arbetat aktivt med jämställdhet ur ett brukarperspektiv inom äldreomsorgen. Denna studies resultat säger oss att äldre kvinnor och äldre män i Lidköpings kommun biståndsbedöms jämställt. Vad händer sedan? Som en fortsättning på denna studie skulle framtida forskning kunna handla om hur jämställdhet uttrycks i utförandet av hemvårdsinsatser i Lidköpings kommun. Får kvinnor och män hemvårdsinsatser utförda på lika villkor? Hur upplever kvinnor och män att deras behov blir tillgodosedda?

Vi har en förhoppning om att studien ska inspirera omsorgspersonal att arbeta med jämställdhetsfrågor i äldreomsorgen i Lidköpings kommun. De resultat och tolkningar som gjorts är viktig kunskap för berörd personal och vår önskan är att medvetandegöra att föreställningar om kvinnligt och manligt påverkar hur vi tänker och agerar. Förhoppningen är att både kvinnor och män får agera huvudperson i sitt eget liv.

## Referenser

- Alex, Lena (2007). *Äldre människors berättelser om att bli gammal tolkade utifrån genus- och etnicitetsperspektiv*. (Akademisk avhandling, Umeå universitet).
- Andersson, Katarina (2007). *Omsorg under förhandling- om tid, behov och kön i en föränderlig hemtjänstverksamhet*. (Akademisk avhandling, Umeå universitet).
- Barron, Karin (2004). Genus och funktionshinder. I: Karin Barron (red.) *Genus och funktionshinder* (s. 15-51). Lund: Studentlitteratur.
- Berg, Anders (1995). *Möte mellan män och kvinnor i äldreomsorgen*. Lund: Studentlitteratur.
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2005). Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys. I: Göran Bergström & Kristina Boréus (red.) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text och diskursanalys* (s. 9-42). 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2005). Idé- och ideologianalys. I: Göran Bergström & Kristina Boréus (red.) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text och diskursanalys* (s. 149-179). 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Dunér, Anna & Nordström, Monica (2005). *Biståndshandläggningens villkor och dilemman - inom äldre och handikappomsorg*. Lund: Studentlitteratur.
- Eliasson-Lappalainen, Rosmarie, Wærness, Kari och Tedre, Silva (2005). Perspektiv i forskning om äldreomsorg- Personliga tillbakablickar samt trender i akademiska avhandlingar 1995-2004. I: M: Sebehely (red.) *Äldreomsorgsforskning i Norden. En kunskapsöversikt* (TemaNord 2005:508) (s. 321-370). Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Frønes, Ivar (1997). Generationer, barndom og familier i etterkrigs-Norge. I: Frønes, Ivar, Heggen, Kåre & Myklebust, Jon Olav (red.) *Livsløp : oppvekst, generasjon og social endring* (59-74). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hirdman, Yvonne (2001). *Genus- om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber AB.
- Krekula, Clary (2006) *Kvinna i ålderskodad värld. Om äldre kvinnors förkroppsligade identitetsförhandlingar*. (Akademisk avhandling, Uppsala Universitet).
- Länsstyrelsen. (2006). *Socialtjänstens insatser med jämställdhetsperspektiv i Västra Götalands län*. (Rapport, 20). Vänersborg: Länsstyrelsen i Västra Götalands län.
- Mark, Eva (2007). *Jämställdhetsarbetets teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Montanari, Ingalill (2003). EU och svensk socialpolitik: Hur påverkas jämställdheten? I: Paula Blomquist (red.) *Den gränslösa välfärdsstaten: svensk socialpolitik i det nya Europa* (s.200-223). Stockholm: Agora.
- Motevasel, N. Ingrid (2000). *Män, kvinnor & omsorg. En studie av omsorg som begrepp och handling i mans- och kvinnodominerande yrken*. (Akademisk avhandling, Lund: Socialhögskolan).

Nordström, Carl & Thunved, Anders (2006). *Nya sociallagarna: med kommentarer, lagar och författningar som de lyder den 1 januari 2006*. 19., uppl.. Stockholm: Nordstedts juridik.

Pettersson, Lena (2000). *Genus i och som organisation. Översikt om svensk arbetslivsforskning med genusperspektiv*. Stockholm: Santéus Förlag.

Roth, Ann-Katrine (2002). *Nya jämställdhetsboken – från teori till praktik*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.

Socialstyrelsen (2008). *Mot en mer jämställd sjukvård och socialtjänst*. Rapport 2008. Stockholm: Socialstyrelsen.

Svensson, Lars (1998). Den sociala omsorgsbedömningen utifrån omsorgstagarens önsknings. I: Gunborg, Blomdahl Frej & Bengt, Eriksson (red.) *Social omsorg och socialpedagogik filosofi – teori – praktik* (s. 99-117). Lund: Studentlitteratur.

Sebehely, Marta (2005). Nordisk äldreomsorgsforskning - en sammanfattande diskussion. I: M: Sebehely (red.) *Äldreomsorgsforskning i Norden. En kunskapsöversikt* (TemaNord 2005:508) (s.371-388). Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.

Sörensdotter, Renita (2008). *Omsorgsarbete i omvandling. Genus, klass och etnicitet inom hemtjänsten*. (Akademisk avhandling, Stockholms universitet).

Thomassen, Magdalena (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion i vetenskapsfilosofi*. 1.uppl. Malmö: Gleerups Utbildning

Tornstam, Lars (2005). *Åldrandets socialpsykologi*. 7.uppl. Stockholm: Nordstedts akademiska förlag.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Öberg, Peter (2002). Livslopp i förändring. I: Lars Andersson (red.) *Socialgerontologi* (s.44-63). Lund: Studentlitteratur.

Öberg, Peter (2005). Åldrandet i ett föränderligt samhälle - en utmaning för sociologisk forskning. I: Mikael Hjelm (red.) *Sociologisk forskning. Tema åldrande nr 3:2005* (s. 19-26). Umeå universitet.

## **Internet källor**

[www.scb.se](http://www.scb.se) 081112

[www.socialstyrelsen.se](http://www.socialstyrelsen.se) 081112

## **Muntliga källor:**

Personalsekreterare Lidköpings kommun, 081112

Socialkonsulent vid Länsstyrelsen i Vänersborg, 081117





Trollhättan 2008-10-20

Till

Rolf Eriksson  
Vård och omsorgsförvaltningen  
Lidköpings kommun

## **Ansökan om att ta del av sekretessbelagda handlingar i samband med uppsatsarbete på C-nivå gällande jämställdhet inom äldreomsorgen i Lidköpings kommun.**

Vi som ansöker heter Lena Bohman och Susanne Sandén och är studenter på det socialpedagogiska programmet vid Högskolan Väst. Vi har fått en förfrågan från Vård- och omsorgsförvaltningen i Lidköpings kommun om att i vår C-uppsats undersöka kommunens äldreomsorg ur ett jämställdhetsperspektiv. Avsikten är att granska och analysera biståndsutredningar för att se hur jämställdhet mellan kvinnor och män uttrycks. För att kunna genomföra undersökningen behövs tillstånd från förvaltningschefen om att vi som studenter ska få ta del av sekretessbelagda biståndsutredningar i forskningssyfte.

Undersökningen startar hösten 2008 och beräknas att vara avrapporterad januari 2009.

Arbetet kommer att utföras av Lena Bohman och Susanne Sandén med handledning av Lars A Svensson. Arbetet i undersökningen kommer att bedrivas så att den svarar upp mot vedertagna forskningsetiska principer inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning med särskild beaktande av att de i undersökningen ingående personernas integritet skyddas ([www.vetenskapsradet.se](http://www.vetenskapsradet.se)).

Tacksam för en snar behandling av ansökan om att ta del av sekretessbelagda handlingar.

Svar skickas till Lena Bohman eller Susanne Sandén.

Med vänlig hälsning

---

Lena Bohman

---

Susanne Sandén

---

Lars A Svensson  
Vetenskaplig ledare  
FD och lektor i Socialt arbete  
Högskolan Väst, Institutionen för individ och samhälle  
[lars.a.svensson@hv.se](mailto:lars.a.svensson@hv.se)

---

Högskolan Väst, 461 86 Trollhättan, Tfn: 0520-22 30 00

**Högskolan Väst**  
**Institutionen för individ och samhälle**  
**461 86 Trollhättan**  
**Tel 0520-22 30 00 Fax 0520-22 30 99**  
**[www.hv.se](http://www.hv.se)**